

לא נושמים לרווחה - תמונת מצב של השירותים החברתיים למבקשי מקלט פגיעים בישראל

תקציר מנהלות

אוקטובר 2020

בדוח [לא נושמים לרווחה - תמונת מצב של השירותים החברתיים למבקשי מקלט פגיעים בישראל](#) מציג ארגון א.ס.א. - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל, תמונת מצב עדכנית של מדיניות הרווחה ביחס למבקשי המקלט הפגיעים החיים במדינה. הדוח בוחן את הפערים בין מדיניות זו ובין צרכי מבקשי המקלט הפגיעים ואת החסמים ליישום המלא של המדיניות הנוכחית. כמו כן, הדוח מציג המלצות לשינוי. המידע בדוח מבוסס על הליווי הפסיכו-סוציאלי היומיומי שמעניק ארגון א.ס.א. למבקשי מקלט פגיעים ועבודת שינוי המדיניות שמנהל הארגון מול משרדי הממשלה.

כ-30,000 מבקשי מקלט בגירים חיים כיום בישראל, מרביתם מאריתריאה ומסודן. הם חוסים תחת הגנה קבוצתית זמנית אך ישראל מעכבת את הבדיקה ומתן ההחלטה באלפי בקשות המקלט שהגישו והם חיים באי-ודאות באשר לעתידם. מבקשי המקלט חיים בישראל ללא מעמד וללא רשת ביטחון בריאותית וסוציאלית. יש בקרבם קבוצות פגיעות במיוחד, הזקוקות לתמיכה ולסיוע על מנת לשרוד: אמהות חד-הוריות; נשים נפגעות אלימות; משפחות בסיכון; ניצולי עינויים וסחר בבני אדם; אנשים העוסקים בזנות; ואנשים עם מוגבלות פיזית, חולים כרוניים ונפגעי נפש. המשתייכים לקבוצות אלה זקוקים לשירותי רווחה כדי לקיים את עצמם ולחיות תחת קורת גג, אך הם לא מקבלים מענה המאפשר להם חיים מוגנים בכבוד בסיסי. משבר הקורונה פוגע ביתר שאת במבקשי המקלט הפגיעים, ומצבם, הקשה מאוד גם בימי שגרה, הולך ומחמיר בימים אלה.

במהלך השנים ובעקבות פעילות ציבורית של א.ס.א. וארגונים שותפים, גיבש משרד הרווחה מדיניות ולפיה יתאפשר סיוע לשלוש קבוצות של מבקשי מקלט פגיעים בלבד: נשים נפגעות אלימות במשפחה, אנשים עם מוגבלות ודרי רחוב.

לפי מדיניות משרד הרווחה הסיוע לשלוש הקבוצות הללו יינתן אך ורק בדרך של טיפול במסגרות חוץ ביתיות, המעניקות מעני חירום (מקלטים לנשים נפגעות אלימות ומוסדות לאנשים עם מוגבלות ולדרי רחוב), ולא במסגרות בקהילה שמטרתן, בין היתר, למנוע התדרדרות של אנשים פגיעים למצבי חירום ומאפשרות להם להמשיך לחיות בביתם ובקהילה שלהם (כגון מרכזים למניעת אלימות במשפחה ותוכניות לשיקום תעסוקתי).

מדיניות זו אינה עולה בקנה אחד עם המלצות אנשי המקצוע, לרבות אנשי המקצוע במשרד הרווחה, ולפיהן יש להנגיש למבקשי המקלט הפגיעים שירותים במסגרת הקהילה. מענים בקהילה יכולים לצמצם את הצורך בפתרונות חירום יקרים יותר ולחסוך עלויות למדינה, אך חשוב מכך: הם חיוניים על מנת לעזור למבקשי המקלט הפגיעים לחיות חיים עצמאיים ככל האפשר.

גם השירותים שמשרד הרווחה קבע כי יינתנו לשלוש הקבוצות האמורות מקרב מבקשי המקלט הפגיעים - ההשמות חוץ-ביתיות - ניתנים עד ימים אלה באופן חלקי ביותר. עבודת א.ס.א. בשטח העלתה כי יש פערים משמעותיים בין מדיניות משרד הרווחה לבין היישום שלה בפועל: לחלק ממבקשי המקלט השייכים לקבוצות האמורות לא נמצא מענה במסגרות חוץ-ביתיות; פעמים רבות המסגרות הללו אינן מתאימות כלל וכלל למצבו של מבקש המקלט; התקציב שהוקצה למתן הסיוע נוצל באופן חלקי ביותר ואף נמצא במגמת ירידה; והטיפול בבקשות להשמות נמשך חודשים רבים ולעיתים קרובות נתקל במבוי סתום עקב סירוב המוסדות לקלוט את מבקשי המקלט בעלי המוגבלות או דרי הרחוב בהיעדר הסדר ביטוח בריאות.

הסיוע שהמדינה מעניקה כיום למבקשי המקלט הנזקקים הוא מועט מדי, ונוגע לקבוצות קצה בלבד, ואף לא לכולן. יתרה מכך, הסיוע כולל רק מענים חוץ-ביתיים, בעוד שמבקשי המקלט זקוקים לסיוע בקהילה, שיעילותו רבה יותר, ועלותו נמוכה באופן ניכר מעלויות ההשמה במסגרות החוץ-ביתיות, וחשוב מזה, הניסיון מראה כי סיוע שכזה מתאים יותר לצורכיהם של רוב מבקשי המקלט הפגיעים. לפיכך, מרבית מבקשי המקלט הפגיעים נותרים לפי שעה ללא מענה למצוקותיהם, תוך פגיעה בזכותם הבסיסית ביותר לקיום בכבוד, והשארתם בעוני, בחוסר יציבות, במחסור ובחרדה, וללא רמת ביטחון קיומי מינימלית.

אלה המלצות א.ס.א. לשינוי המצב:

1. על המדינה לפתוח את דלתות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות ולאפשר לכלל מבקשי המקלט הנזקקים לקבל סיוע ומענים בקהילה.

2. למצער, על המדינה להבטיח כי המחלקות לשירותים חברתיים, על כלל השירותים המוצעים בהן, ייפתחו בפני מבקשי המקלט שמדיניות המשרד חלה עליהם - נפגעות אלימות, דרי רחוב ואנשים עם מוגבלות, וכי סל המענים הניתן להם יכלול גם שירותים וטיפול בקהילה, ובראש ובראשונה:

✓ שיקום תעסוקתי ומסגרות יום

✓ מעון ייעודי לדרי רחוב מבקשי מקלט

✓ מרכזים למניעת אלימות במשפחה

3. על המדינה לגבש הסדר ביטוח בריאות מסובסד למבקשי המקלט הבגירים שיאפשר לספק להם את שירותי הרווחה שהם זקוקים להם, ובראש ובראשונה - את ביצוע ההשמות החוץ-ביתיות.